

YANGI O‘ZBEKISTONDA YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA O‘QITUVCHINING O‘RNI

Muxammedova Muharram Maxmudovna

Jondor pedagogika kolleji “Maktabgacha talim” kafedrası.

Maktabgacha ta'lim pedagogikasi fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Yangi O‘zbekistonda yosh avlodni tarbiyalashda o‘qituvchining o‘rni qanchalik e‘tiborga molik va muhim ahamiyatga ega ekanligi haqida ma‘lumotlar berib o‘tilgan. Pedagogning kasbiy qobiliyatlari yoritilgan

Kalit so‘zlar: pedagog, mutaxassis, kasb, ta‘lim, tarbiya, bilim, malaka, ko‘nikma, ma‘rifat, barkamol

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev “Zamonaviy maktabgacha ta‘lim sog‘lom va barkamol avlodni voyaga yetkazishda muhim o‘rin tutadi” deya ta‘kidlaydi. Darhaqiqat, barkamol avlodni taybiyalash uchun o‘qituvchining roli kattadir. So‘nggi yillarda mamlakatda ta‘lim-tarbiya tizimining sifati va samaradorligini oshirish, bog‘cha tarbiyalanuvchilari, o‘quvchi va talaba yoshlarda zamonaviy bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish, ta‘lim tizimlari hamda ilm-fan sohasi o‘rtasida yaqin hamkorlik va integratsiyani, ta‘limning uzviyligi va uzluksizligini ta‘minlash borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, milliy ta‘lim-tarbiya tizimining amaldagi holati uni zamon talablari asosida modernizatsiya qilish, yoshlarni yuksak bilim-ma‘rifat egalari, jismoniy va ma‘naviy sog‘lom insonlar etib tarbiyalash, ta‘lim muassasalarining rahbar va pedagog xodimlari nufuzini oshirish, ularning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratish bo‘yicha izchil chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab etmoqda.

Respublikamizda bevosita tarbiya ishi bilan shug‘ullanishga da‘vat etilgan muassasalar bilan birga turli kasb egalari ham bu muhim ishda qatnashadilar. Shunday ekan, inson tarbiyasi, uning qonuniyatlari haqidagi fan-pedagogikani o‘rganish unga aloqador bo‘lgan kishilarning muhim vazifasidir. Ma‘lumki, ta‘lim muassasalarida tarbiyaviy jarayon bevosita o‘qituvchi tomonidan tashkil qilinadi va olib boriladi. Yangicha ijtimoiy sharoitda ta‘lim-tarbiyadan ko‘zda tutilayotgan maqsadlarga erishish, o‘quvchilarning dars va darsdan tashqari xilma-xil tarbiyaviy faoliyatlarini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e‘tiqodli, vatanparvar, mehnatsevar, barkamol inson qilib o‘stirish va kasbga yo‘naltirish o‘qituvchilar zimmasiga yuklatilgan, Tarbiya - o‘qituvchi va o‘quvchi (O‘qituvchi va tarbiyalanuvchi)lar o‘rtasida tashkil etiluvchi pedagogik faoliyat bo‘lib, tarbiyalanuvchini ma‘lum bir maqsadga muvofiq takomillashtirish uchun shaxsga muntazam va tizimli ta‘sir etish, jamiyatning

ijtimoiy-tarixiy tajribalariga yondashib shaxsni har tomonlama shakllantirish, uning xulq-atvori va dunyoqarashini, ijtimoiy ongini tarkib toptirishda xalqning boy mafkuralariga yo'naltirilgan qizg'in faoliyat jarayonidir. O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov o'qituvchidagi O'qituvchilik qobiliyatining asosiy mohiyatini shunday ta'riflaydi: «O'qituvchi - ustoz bo'lish uchun, boshqalarning aql-idrokini o'stirish, ma'rifat ziyosidan bahramand qilish, haqiqiy vatanparvar, haqiqiy fuqaro etib yetishtirish uchun, eng avvalo, O'qituvchining o'zi ana shunday yuksak talablarga javob berishi, ana shunday buyuk fazilatlarga ega bo'lishi kerak». Demak, o'z faoliyatini endigina boshlayotgan o'qituvchilar va doimiy izlanishda bo'lgan tajribali o'qituvchilar ham O'qituvchilik mahoratiga zamin yaratuvchi quyidagi jarayonlarni bilishi kerak:- har qanday pedagogik vaziyatlarda o'quvchining ichki va tashqi dunyosini to'g'ri tushunish malakasi- pedagogik vaziyatlarni to'g'ri idrok qilish uchun diqqatni jamlash tarbiyalanuvchilarga ishonch va talabchanlik tarbiyaviy vaziyatni har tomonlama puxta baholay olish qobiliyati- xilma-xil pedagogik taktlardan o'zi uchun eng muhimini ajrata olish qobiliyati- ziddiyatli tasodifiy holatlarda ikkilanmasdan to'g'ri qaror qabul qilish- tarbiyada ta'sir etishning turli usullaridan foydalana olish qobiliyati; fikr va mulohazalarini so'z bilan, mimika va pantomimik harakatlar bilan o'quvchi ongiga aniq yetkaza olish; dars va darsdan tashqari faoliyatda o'quvchilar bilan kommunikativ aloqa o'rnatish olish qobiliyati;- o'quvchilar ongida erkinlik va tashabbuskorlikni, o'z fikr mulohazalarini qo'rqqmasdan bayon qilish ko'nikmalarini tarbiyalash qiyin holatlarda o'quvchilarga yordam bera olish tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazishda o'quvchilar jamoasi bilan doimo maslahatlashish o'tkazilayotgan tarbiyaviy tadbirlar yuzasidan o'quvchilarning fikrlarini o'rganish o'z-o'zini boshqarishning turli shakllaridan unumli foydalanish har bir o'quvchining yashirin ijobiy fazilatlarini ko'ra olish va takomillashtirish; o'quvchilarning ijtimoiy kelib chikishiga qarab toifalarga ajratmaslik, bir xil munosabatda bo'lish. Tegishli ma'lumotli, kasb tayyorgarligi bor va yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo'lgan shaxslar pedagogik faoliyati bilan shug'ullanish huquqiga ega deyiladi

Hozirgi zamon o'qituvchining asosiy fazilatlaridan biri o'z kasbga sadoqatliligi, g'oyaviy e'tiqodliligi o'z kasbini sevishi va bu kasbga bo'lgan cheksiz sadoqati o'qituvchi - tabiyachi boshqa kasb egalaridan ajratib turadi. Pedagog-o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan muhim talablaridan biri shuki, u o'z predmetini, uning metodikasini chuqur o'zlashtirgan bolishi zarur. Bu pedagog -o'qituvchining obro'sini ko'taradi. O'qituvchi kasbga xos bo'lgan muhim fazilatlaridan, talablaridan biri bolalarni sevish ularning hayoti bilan qiziqish har bir shaxsni hurmat qilishdan iborat. Bolani sevgan butun kuch va bilimni bolalarni kelajagi buyuk vatanga sodiq fuqaro qilib tarbiyalashga safarbar qila oladigan odamgina haqiqiy o'qituvchipedagog bo'la oladi. Bolalarni sevish - pedagogning murakkab mehnatini jozibali va yengil

qiladi. O'qituvchining bolalarga munosabati pedagogikada tarbiyalanuvchi shaxsga hurmat, unga talabchanlik bilan bir qatorda turadi. Bu munosabat bolada pedagogga nisbatan ishonchni uyg'otadi, o'qituvchiga bolalarni chinakam ma'naviy murabbiysi bo'lishga imkon beradi. Pedagog faoliyatining muvaffaqiyati pedagogik qobiliyatlarning mavjudligiga ham bog'liqdir. Pedagogik qobiliyat pedagogik mahoratga erishishning zaminidir. Pedagogik qobiliyat tarkibiga: pedagogik kuzatuvchanlik, pedagogik tasavvur, diqqatni taqsimlash, tashkilotchilik qobiliyati va pedagogik muomala kiradi. Pedagogik qobiliyatlar pedagogik faoliyati jarayonida, shuningdek, uni bu faoliyatga tayyorlash jarayonida shakllanadi. .

Pedagog - tarbiyachi shaxsini shakllantirish. Tarbiyachi maktabgacha yoshidagi bolalarga tabiat, jamiyat hodisalari, kattalarning mehnati haqida boshlang'ich bilim va tushunchalar beradi, ularga madaniy axloq, o'z tengdoshlari va kattalar bilan madaniyatli munosabatda bo'lish odatlarini singdiradi, yaxshilik, haqiqatgo'ylik, adolat, jasurlik, kamtarinlik, kattalarga hurmat bilan qarash, tabiatga qiziqish, kuzatuvchanlik, o'simlik va hayvonlarga g'amxo'rlik bilan qarash, mehnatsevarlik, kattalar mehnati natijalarini asrab-avaylash kabi axloqiy sifatlar tarbiyalaydi. Xalq san'ati, musiqa, ashula, adabiyot, tasviriy san'atni bilish, san'atga muhabbat tarbiyachini madaniyatli qiladi, bolalar bilan olib boradigan ishida yordam beradi. Pedagog kerakli bilim, malaka va ko'nikmalarni ma'lum bir izchillik bilan egallab borsagina bolalarni tarbiyalash va ularga ta'lim berish ishida yaxshi natijalarga erishadi.

O'qituvchi o'z kasbining mohir ustasi bo'lish uchun maxsus tayyorgarlik ko'rish kerak. U quyidagi shartlarga amal qilishi kerak:

1. Pedagog yosh avlodni tarbiyalash uchun yuqori ma'lumotli, kerakli bilimlarni egallab, kerakli adabiyotlarni tanlay oladigan, ilmiy adabiyotlar bilan ishlay oladigan, ilg'or tajribali pedagoglarning tajribasini o'rganib, o'z ishiga tatbiq eta oladigan bo'lishi; Pedagog bolalarni kuzata oladigan, ularning xulqi, xatti-harakati sabablarini to'g'ri tahlil qilib, unga ijobiy ta'sir etuvchi vositalarni topa olishi;

2. Yosh avlodni kerakli bilim, malaka, ko'nikmalardan xabardor qilish uchun pedagogning nutqi ravon, aniq, mantiqiy, ixcham bo'lishi lozim. Ta'lim berishda texnikaviy vositalardan samarali foydalana olishi kerak. Bolalar bilim, malaka, ko'nikmalarni yaxshi o'zlashtirib olishlari uchun ularni faollashtirib savollardan foydalanishi;

3. O'qituvchi o'ziga yuklangan vazifani bajarish uchun bolalarda o'sha faoliyatiga nisbatan qiziqish uyg'ota olish, ularning diqqatini jalb qilib, faolligini o'stirish, bolalarning xulqini, xatti-harakatini haqqoniy baholay olishi;

5. Har bir faoliyat uchun kerakli materiallarni oldindan tayyorlab qo'yishi;

6. Kun tartibini to'g'ri tashkil eta bilishi, bolalar jamoasiga undagi har bir a'zoni e'tiborga olgan holda rahbarlik qila bilish;

7. Bolalarning ruhiy va jismoniy holatini aniqlay bilishi va buni bolalar bilan amalga oshiriladigan ta'lim-tarbiyaviy ishlarida e'tiborga olishi;
8. O'qituvchi ota-onalar bilan muntazam ravishda suhbatlar, uchrashuvlar o'tkazib, axborot almashtirib turishi;
9. Pedagog bolalarga nisbatan xayrixohlik munosabatda bo'lishi, har bir bola uchun qulay sharoit yaratishi, xafa bo'lsa ovuntira olishi;
10. Kun tartibida olib borgan ta'lim-tarbiya ishini tahlil qilabilishi va uni yanada yaxshilash yo'llarini topa olishi kerak.

Pedagog - o'qituvchining nutq madaniyati .Nutq madaniyati — ijtimoiy madaniyatni, kishilik jamiyati madaniyatini aks ettiruvchi bir ko'zgudir. Nutq madaniyati adabiy tilning har ikki shakli — yozma va og'zaki shakli uchun zarurdir. Nutq madaniyatiga e'tibor yolg'iz o'qituvchilardan emas, balki har bir fuqarodan ongli ravishda o'zlashtirish talab qilinadigan insoniy fazilatlardan biridir. Uni egallash har bir o'qituvchining va shaxsning madaniy saviyasi va bilimiga bog'liq. O'qituvchi pedagogik mahoratida nutq madaniyati, uning nafaqat ma'naviy va axloqiy jihatdan boyligini, balki bilimini, tafakkurini, ilmiy dunyoqarashini, fikr va mushohada uritishini belgilovchi me'yordir. O'qituvchining nutq madaniyati birdaniga shakllanib maromiga yetadigan jarayon emas, u pedagogik mahorat bilan, kasb faoliyati davomida, tajribali ustozlar o'giti natijasida yillar davomida takomillashib, sayqallanib boraveradi. O'qituvchining nutqiy qobiliyati madaniy, kasbiy, pedagogik talablar asosida shakllanib boradi. Uni rivoj faqat o'qituvchining shijoatiga bog'liq, Shu qobiliyat tufayli o'qituvchining nutq madaniyati ham shakllanib boradi. Quyidagi o'qituvchining nutq madaniyatiga xos bo'lgan vositalarni pedagog-O'qituvchi unutmasligi kerak: millatimiz erishgan madaniyat darajasini ko'rsatuvchi, o'z ona tilimizga e'tiqodni namoyish etuvchi yorqin va ishonchli dalildir.

2. Nutq madaniyati o'qituvchilarni ma'naviy va madaniy saviyasi bilan hamda adabiy tilni mukammal bilishi bilan boshqa kasb egalaridan ma'lum ma'noda ajratib turadi.

3. Nutq madaniyatining pirovard maqsadi erkin fikr egasi bo'lgan barkamol avlodni qanday kasb egasi bo'lib yetishishidan qat'iy nazar ma'naviy jihatdan tarbiyalash.

4. Nutq madaniyati — bu, avvalo, o'qituvchilarda nutqiy ko'nikma va nutqiy malakalarni hosil qiladi. Bu ko'nikma pedagogik faoliyatda takomillashib boradi, maxsus mehnat va mashqlar evaziga malaka oshiriladi hamda erishilgan muvaffaqiyatlar tufayli qobiliyat va mahorat shakllanadi.

5. Nutq madaniyatiga o'zbek adabiy tilini mukammal egallash asosida erishiladi. Buning uchun o'qituvchi adabiy til qonuniyatlarini bilishi, badiiy adabiyot asarlarini doimiy o'qib borishi, she'rlar yod olishi va uni ifodali o'qiy olishi, radio va televideniye eshittirishlarini kuzatib borishi lozim,

6. Nutq madaniyatini egallashningyana bir ko'rinishi nutqiy taqlid bo'lib, yosh o'qituvchilar o'zidan yaxshiroq, chiroyliroq, ma'noli va ta'sirchan nutq so'zlaydigan ustoz-murabbiylarning nutqiy san'atiga havas bilan qarashi va taqlid qilishi asosida o'rganishi mumkin. O'qituvchining pedagogik faoliyatida nutq texnikasini mukammal egallash muhim ahamiyatga ega. Zero, nutq vositasida o'qituvchi bolaning his-tuyg'ularini uyg'otadi, o'quvchilar bilan ongli muloqotni ta'minlaydi, ta'lim-tarbiyaga oid ma'lumotlarni tahliliy idrok etadi. Buning uchun bo'lajak o'qituvchi, avvalo, nutq sirlarini, uning o'quvchilar bilan bo'ladigan muloqotda ta'sir kuchini puxta bilishi kerak.

Respublikasining Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan Respublikamizda pedagog xodimlarning oylik maoshlari yildan-yilga oshirilib, turmush sharoitlari yaxshilanib kelinmoqda. Pedagog xodimlar malakasini oshirish ilmiy-metodik markazlari kengaytirilmoqda, ularning siyosiy tayyorgarligiga talab kuchaytirilmoqda, har 4-5 yilda qayta tayyorlashdan o'tishlari uchun shart-sharoitlar yaratilmoqda. Buning hammasi yangi O'zbekistonda o'qituvchining o'rni beqiyos ekanligidan dalolat beradi

Xulosa

Pedagogik mahorat bu yosh avlodga ta'lim-tarbiya berishni yuksak darajada va doimiy ravishda takomillashtirib borish san'atidir. Eng muhimi - o'qituvchi bolalarga ishonch bilan qarashi, ularning mehnatsevarligi, mustaqilligi, tashabbuskorligini to'g'ri taqdirlashi va mustaqil faoliyat qilishlari uchun imkoniyat yaratishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Mirziyoyev Sh.M. "Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi" – Toshkent: O'zbekiston, 2019 yil.
2. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent. O'zbekiston nashriyoti. 2017 yil.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Ta'lim to'g'risida. 2020 yil
4. O. Xasanboyeva. "Maktabgacha ta'lim pedagogikasi". Toshkent. "ILM-ZIYO" Qo'llanma-2011
5. Ozbekiston Respublikasining" Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari "Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018 yil 18 iyundagi 1-mh sonli qarori.
6. "ILK QADAM" MTMning Davlat o'quv dasturi Maktabgacha ta'lim vazirligining 2018 yil 7 iyuldagi 4- sonli qarori.
7. A. Zununov. Pedagogika tarixi. Darslik- 2002.
8. Babanskiy YU.K va boshqalar."Pedagogika", Moskva1998;
9. V.I.Turchenko. Doshkolnaya pedagogika Moskva 2013

10. S.A. Kozlova.T.A.Kulikova. Doshkolnaya pedagogika. Moskva 2000
11. Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya. T- 2010
12. Bolaga yonaltirilgan ta'lim dasturini tashkil etish. O'zRXTB. MMXQTMORO'MM.2012
13. Pfn. F.Vaxobova, Sh.B.Nabixanova,D.T Karimova "Maktabgacha yoshdagi bola shaxsini rivojlantirishga yo`naltirilgan ta`lim asoslari" pedagogika kolleji o`quvchilari uchun o`quv qo`llanma.Toshkent-2015
14. O'zR XTBning" Maktab ta'limini rivojlantirish" loyihasi doirasida tarbiyachilarni o'qitish uchun yaratilgan qo'llanma.T.2010.
15. G'aybullaev. N Pedagogika. Ma'ruzalar matni.
16. "Ilk iqtisodiy ta'lim saboqlaridastur va uslubiy qo'llanma. Toshkent 2004
- 17.N.Yusupova. Musiqa savodi metodikasi va ritmika.Qollanma-2010.